

ครูช่างศิลปหัตถกรรม

นายบุญช่วย มาปะละ

ด้ามดาบและฝักดาบ

จังหวัดลำปาง

“ ดาบ เมื่อชักออกจากฝักก็ต้องคืนเข้าฝัก
มันต้องพอดีมือกันทั้งด้ามดาบและฝักดาบ
ภูมิปัญญาเหล่านี้บรรพบุรุษเรารักษามานับเป็นร้อยปี
ก็ต้องรักษาเอาไว้ด้วยสองมือของเรา เพื่อให้ไม่สูญหาย
ในวันที่ลุงยังมีชีวิตอยู่จะขอรักษาไว้จนกว่าจะสิ้นลม ”

ฝักดาบไม้ซ้อ และด้ามดาบไม้ไผ่บงป่า

ดาบ เป็นมีดชนิดหนึ่งที่มีผู้ใช้งานทั่วโลกมาตั้งแต่สมัยโบราณ มีลักษณะคมยาว ปลายแหลมโค้งงอ ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อ หรือเพื่อเป็นศาสตราวุธป้องกันศัตรู ดาบบางเล่มยังมีไว้เพื่อแสดงถึงยศศักดิ์เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความกล้าหาญของผู้ครอบครอง

ดาบโบราณ มีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ ใบมีด ด้ามดาบ และฝักดาบ มีความยาวประมาณหนึ่งศอก ใบมีดนิยมตีขึ้นจากเหล็ก ด้ามจับนิยมทำด้วยไม้ไผ่ขัดด้วยเส้นหวาย ส่วนฝักดาบนิยมทำด้วยไม้สักหรือไม้ซ้อนำมาประกบกันได้พอดีกับใบมีด องค์ประกอบของดาบที่ดีต้องสามารถชักดาบเข้าและชักดาบออกได้ โดยง่ายไม่ติดขัด ผู้ครอบครองจะถือได้อย่างกระชับถนัดมือ ปัจจุบันช่างฝีมือในการทำด้ามดาบ และฝักดาบ นั้นเหลือให้เห็นอยู่น้อยรายแล้วในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย โดยเฉพาะที่อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง สถานที่สำคัญที่ยังคงอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำดาบโบราณเอาไว้เฉกเช่นในอดีต

การอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญา

นายบุญช่วย มาปะละ เกิดและเติบโตในหมู่บ้านเหล่า อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง ท้องถิ่นที่มีบรรดาพ่อฮุย แม่ฮุยสร้างสรรค์ผลงานมีดดาบ ด้ามดาบ และฝักดาบ โบราณเอาไว้มากมายหลากหลายรูปแบบ ถือเป็นช่างฝีมือคนสำคัญที่ยังคงอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำดาบโบราณเอาไว้เช่นในอดีต โดยเฉพาะการทำด้ามดาบและฝักดาบ ที่นายบุญช่วยสนใจใฝ่เรียนรู้มากเป็นพิเศษ โดยได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากคุณพ่อ ใช้เวลาในการฝึกฝนการทำด้ามดาบและฝักดาบหลังจากว่างเว้นจากการทำเกษตร เริ่มทำฝักดาบและด้ามดาบตั้งแต่อายุ 12 ปี เกิดเป็นความชำนาญและมีความสามารถในการทำฝักดาบด้วยภูมิปัญญาดั้งเดิมและทักษะเฉพาะตัว นายบุญช่วยจึงมักได้รับโอกาสให้ทำผลงานจากช่างตีดาบภายในชุมชน โดยการนำใบมีดดาบมาให้ เพื่อให้ นายบุญช่วยขึ้นด้ามและทำฝักดาบให้อยู่เสมอ จนทำให้ชื่อเสียงด้านการทำด้ามดาบและฝักดาบ

ฝีมือนายบุญช่วย ซึ่งนอกจากจะเป็นที่รู้จักกันอย่างดีในกลุ่มช่างทำดาบแล้ว ยังเป็นที่รู้จักในแวดวงนักสะสมของโบราณและนักสะสมศาสตราวุธโบราณอย่างแพร่หลายอีกด้วย

นายบุญช่วยยังคงมีความมุ่งมั่นในการอนุรักษ์และสานต่อภูมิปัญญาการทำงานขึ้นฝักดาบและด้ามดาบด้วยตนเอง ยังคงหมั่นพัฒนาฝีมือให้ดีขึ้นอยู่เสมอ ด้วยชื่อเสียงในฝีมือที่เป็นที่รู้จักในวงกว้างขึ้น ยิ่งเป็นกำลังใจให้นายบุญช่วยมุ่งมั่นสืบสานภูมิปัญญาแขนงนี้อย่างจริงจัง ด้วยความภาคภูมิใจ เพราะนอกจากเป็นงานที่สามารถสร้างรายได้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ดีแล้ว ยังถือเป็นการช่วยอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป นับจนถึงในวันนี้เป็นเวลากว่า 53 ปีมาแล้ว

ฝักดาบไม้ซ้อ และด้ามดาบไม้ไผ่บงป่า

ฝักดาบไม้สาธ

ภูมิปัญญาที่สะท้อนทักษะฝีมือเชิงช่าง

ในอดีตดาบถูกสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อนำไปใช้งานจริงในสนามรบ ด้ามดาบและฝักดาบจึงต้องทำออกมาให้มีความถนัดมือ กระชับ มีน้ำหนักเบา เมื่อนำฝักดาบบรรจุเข้ากับใบมีดจะใส่ได้อย่างพอดี เมื่อชักใบมีดเข้าและออกได้เรียบลื่น ไม่มีสะดุด

แม้การทำด้ามดาบและฝักดาบจะมีกระบวนการทำที่ไม่ยุ่งยากเท่ากับงานตีมีด แต่กระบวนการทำต้องใช้สมาธิและความชำนาญในการประกอบ โดยต้องเหลาไม้ให้พอดีกับใบมีด ต้องเป็นผู้มีความรู้ในการคัดเลือกไม้ที่เหมาะสมกับดาบแต่ละเล่ม โดยเฉพาะส่วนของด้ามดาบนิยมทำจากไม้ไผ่รวกลำปล้องยาว ที่มีความเหนียว คงทน ไม่แตกหักง่าย ต้องเลือกใช้ไม้ไผ่ป่าแก่ 3 ปีขึ้นไปเท่านั้น ไม่ควรใช้ไม้ไผ่ต้นเพราะโครงสร้างภายในเนื้อไม้มีความดันไม่เหมาะในการนำมาเซาะร่อง คุณสมบัติของด้ามดาบที่ทำจากไม้ไผ่รวกเมื่อนำไปตกแต่งด้วยหวายดักหรือนำแผ่นเงินมาหุ้มให้เป็นดาบหลุยเงิน จะไม่มีน้ำหนักมากจนเกินไปและจับได้เหมาะสมมือ

ส่วนการทำฝักดาบ นิยมใช้ไม้สัก ไม้ซ้อ ไม้จ้าว ไม้ส้มเห็ด ไม้ถนอม และไม้พญาสัตบรรณ ล้วนเป็นไม้ที่พบได้ในท้องถิ่น เมื่อตัดมาแล้วต้องทิ้งไม้ไว้นานแรมปี เพื่อไล่ความชื้นออกจากเนื้อไม้ เป็นเทคนิคที่ช่วยให้ไม้มีน้ำหนักเบาเมื่อนำมาประกอบเป็นฝักดาบที่สมบูรณ์ อีกทั้งคุณสมบัติของไม้เหล่านี้ยังช่วยในการแกะ เซาะร่องได้ดีและมีรูปทรงที่สมส่วน นายบุญช่วยมีความสามารถและมีฝีมือเฉพาะตัวในการคาดคะเนให้ตัวดาบเข้าฝักได้อย่างพอดี ไม่หลวม ไม่คับเกินไป และเมื่อเข้าฝักก็ไม่สะดุด จึงทำให้ฝักดาบฝีมือนายบุญช่วยได้รับการตอบรับจากกลุ่มผู้นุรักษ์การทำฝักดาบเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

เอกลักษณ์ผลงานที่โดดเด่น

เอกลักษณ์ผลงานที่มีความโดดเด่นในการทำด้ามดาบและฝักดาบฝีมือนายบุญช่วย อยู่ที่ความสามารถในการคงรูปแบบการทำดาบอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวบ้านเหล่า อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดลพบุรี ที่มีมาแต่โบราณได้อย่างสมบูรณ์ เช่น ดาบหัวบัว ดาบปลายเปีย ดาบหัวปลาหลด ดาบหัวปลาชิว เป็นต้น

นอกจากรูปลักษณ์ภายนอกของฝักดาบที่มีความสวยงาม ผลงานทุกชิ้นฝีมือนายบุญช่วย ยังมีความโดดเด่นในการทำด้ามดาบและฝักดาบที่มีความประณีตในการเซาะร่องได้อย่างชำนาญสามารถเข้าฝักใบมีดทุกเล่มได้อย่างพอดี ไม่มีติดขัด ด้วยเทคนิคพิเศษเฉพาะตัวของนายบุญช่วย ที่อาจจะเหลือเพียงคนเดียวที่ยังคงทำได้ในปัจจุบัน

ฝักดาบไม้สักทอง

ฝักดาบไม้สักทอง

ฝักดาบไม้สาธิต และด้ามดาบไม้ไผ่บงป่า

ฝักดาบไม้สาธิต

ฝักมีดไม้สักทอง

ฝักมีดไม้สักทอง

การถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาผลงาน

นายบุญช่วย เล็งเห็นถึงความสำคัญในภูมิปัญญาการทำฝักดาบแบบโบราณที่ใกล้จะสูญหายไปจากท้องถิ่น ปัจจุบันยังคงเหลือเพียงผู้เฒ่าผู้แก่ที่ยังคงธำรงรักษาไว้ และนายบุญช่วยยังคงถือเป็นช่างที่เหลือเพียงน้อยรายที่ยังคงอนุรักษ์การทำงานตามภูมิปัญญาดั้งเดิมทุกประการ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ รูปทรง และใช้เครื่องมือที่ถือเป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษเท่านั้น

เพื่อเป็นการรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของดาบล้านนาได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด

นายบุญช่วยถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำดาบดาบ และฝักดาบสู่ชุมชน โดยมีเยาวชนและบุคคลที่สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้ถึงที่บ้านอยู่อย่างต่อเนื่องมิได้ขาดมาจนถึงทุกวันนี้

